

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η προνοιακή πολιτική του την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα

Athens University and its welfare policy in the first decade of 20th century

Περσεφόνη Α. ΣΙΜΕΝΗ, διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης αποτελούν οι προτάσεις και οι προσπάθειες, από την πλευρά του Πανεπιστημίου Αθηνών την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, εφαρμογής μίας μορφής «πρώιμης» προνοιακής πολιτικής στον τομέα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ως τέτοιες «προνοιακές ρυθμίσεις» μπορεί κανείς να θεωρήσει τα μέτρα που προτείνει το Πανεπιστήμιο για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των φοιτητών, τη σίτιση των «απόρων» φοιτητών, την απαλλαγή ειδικών κατηγοριών φοιτητών από την υποχρέωση καταβολής των εκπαιδευτικών τελών, την παροχή οικονομικών βοηθημάτων και υποτροφιών, διαφόρων οικονομικών ευκολιών και άλλων διευκολύνσεων στους φοιτητές και τέλος τη δημιουργία της Ακαδημαϊκής Λέσχης. Εστιάζοντας στις παραπάνω «προνοιακές ρυθμίσεις» που αφορούν στο φοιτητικό σώμα, επιδιώκουμε να απαντήσουμε στο κύριο ερώτημά μας: λειτούργησε το Πανεπιστήμιο ως φορέας προνοιακής πολιτικής, πότε και για ποιο σκοπό;

ABSTRACT

The aim of this paper is to study the proposals and the efforts, made by the University of Athens in the first decade of the 20th century, in order to implement its welfare policy in the sector of university education. This welfare policy could include the regulations for both medical and pharmaceutical provision to all its students, the provision of free lunches to needy and poor students, the exception of special categories of students from their obligation to pay tuition fees, the provision of many forms of financial aid and scholarships and finally the creation of University's Academic Club. By focusing on the above mentioned 'welfare regulations' which concern University's student body, we try to answer our main question which is: did Athens University function as an institution of welfare policy, in which period and for what purpose?

Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται σε μια ευρύτερη έρευνα αναφορικά με τις προτάσεις και τις προσπάθειες του Πανεπιστημίου Αθηνών την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, εφαρμογής μίας μορφής «πρώιμης» προνοιακής πολιτικής στον τομέα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Το κύριο ερώτημά μας αφορά στη λειτουργία του Πανεπιστημίου ως φορέα προνοιακής πολιτικής. Στο κείμενο που ακολουθεί επικεντρώνουμε στα πρώτα μέτρα που λαμβάνει το Αθήνησι στον 20ο αιώνα σε αυτή την κατεύθυνση: η δημιουργία της Ακαδημαϊκής Λέσχης, η σίτιση των «απόρων» φοιτητών, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των φοιτητών, η παροχή οικονομικών βοηθημάτων και υποτροφιών, διαφόρων οικονομικών ευκολιών και άλλων διευκολύνσεων στους φοιτητές και τέλος η απαλλαγή ειδικών κατηγοριών φοιτητών από την υποχρέωση καταβολής των εκπαιδευτικών τελών.

1. Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΛΕΣΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ

Από τα αιτήματα τα οποία χαρακτηρίζουν μία πολιτική πρόνοιας, το «διαχρονικότερο», που το καθιστά θα έλεγε κανείς πάγιο, ήταν το αίτημα του Πανεπιστημίου να ιδρυθεί Ακαδημαϊκή Λέσχη και συναφές προς αυτό, ήταν η εισαγωγή των ξένων γλωσσών στο Πανεπιστήμιο. Ήδη στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, η δημιουργία μίας φοιτητικής λέσχης, ξεκινώντας ως αίτημα από το φοιτητικό σώμα¹, είχε τεθεί από καθηγητές του Πανεπιστημίου ως ένα μέσο παρέμβασης ή και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των φοιτητών. Μεταξύ αυτών, ο Σπυρίδων Λάμπρος, καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής είχε προβάλλει ως επιτακτική ανάγκη την ίδρυσή της με τη σύμπραξη των πανεπιστημιακών αρχών, προκειμένου η λέσχη να λειτουργήσει παιδαγωγικά στους φοιτητές, απομακρύνοντάς τους από διασκεδάσεις και την πολιτική και προσφέροντάς τους επιμόρφωση και ψυχαγωγία (ξένες γλώσσες, διαλέξεις από καθηγητές και υφηγητές, μουσική, χορό, εκδρομές, πεζοπορίες) (Λάμπρας, 2004, σ. 579-583). Ο ίδιος, από τη θέση του πρύτανη του Πανεπιστημίου (1904-1905), επιχείρησε την πρώτη απόπειρα υλοποίησης της Ακαδημαϊκής Λέσχης στον 20ο αιώνα, ως «*διδασκῆριον, εν ω θα συνεπληρούτο η πανεπιστημιακή παιδείσις*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 27). Για το λόγο αυτό συνέταξε και υπέβαλε, το 1905, στον υπουργό Παιδείας, Κωνσταντίνο Καραπάνο, ένα σχέδιο νόμου «*περί ιδρύσεως Ακαδημαϊκής Λέσχης*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 62-63). Στο δεύτερο άρθρο του προσδιορίζονταν τα μαθήματα που θα διδάσκονταν οι φοιτητές: «*εν τη Ακαδημαϊκή Λέσχη διδάσκονται δωρεάν εις τους φοιτητάς μαθήματα ξένων γλωσσών, στενογραφία, φωνητική και οργανική μουσική, φωτογραφικά και άλλα ελευθέρια μαθήματα, οριζόμενα υπό της Συγκλήτου.*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 62-63).

Η κυβερνητική αλλαγή που ακολούθησε τη δολοφονία του πρωθυπουργού Θεόδωρου Δηλιγιάννη το 1905, ανέστειλε την προσπάθεια αυτή του Πανεπιστημίου να ιδρυθεί η Ακαδημαϊκή Λέσχη (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 29). Εντούτοις, η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο των ξένων γλωσσών, της στενογραφίας και της ωδικής πραγματοποιήθηκε το ίδιο έτος με πρωτοβουλία του Σπ. Λάμπρου. Τη διδασκαλία των αντικειμένων αυτών ανέλαβαν δωρεάν «*πρόθυμοι φίλοι της ακαδημαϊκής νεολαίας και της παρ' ημίν προόδου*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 29), όπως τους χαρακτήρισε ο Σπ. Λάμπρος. Η διδασκαλία της γαλλικής ανατέθηκε στον Αντώνιο Συρίγο, της γερμανικής στο Λάζαρο Κίτσο και της αγγλικής γλώσσας στον Ηλία Κωνσταντινίδη. Τα μαθήματα της ωδικής δίδασκε ο Καμηλιέρης και της στενογραφίας ο Ιωάννης Μίνδλερ².

Το ζήτημα της ίδρυσης της Ακαδημαϊκής Λέσχης ανακινήθηκε εκ νέου το 1908. Αυτή τη φορά συνδέθηκε με τη σίτιση των φοιτητών. Ο καταρτισμός οικονομικού συσσιτίου υπέρ των φοιτητών, συνιστούσε, κατά τη δήλωση του καθηγητή της Ιατρικής Σχολής, Μιχαήλ Κατσαρά, πρύτανη του ακαδημαϊκού έτους (1907-1908), μία εκ των τεσσάρων προτεραιοτήτων για το Πανεπιστήμιο, των οποίων «*η λύσις επείγει*»³. Αργότερα, στη λογοδοσία του, κατά την παράδοση της Πρυτανείας, ο ίδιος υπερηφανεύτηκε για το «*φοιτητικόν εστιατόριον*», στην ίδρυση του οποίου είχε πρωτοστατήσει, όπου ο «*Έλλην ακαδημαϊκός πολίτης*», αποτελώντας «*ιδίαν αριστοκρατικήν ύπαρξιν, ήτις ως τοιαύτη δέον να μη διαιτάται εις κοινά εστιατόρια και κοινότατα καφερεία συναγελαζομένη μετά του πρώτου τυχόντος*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 35). Όπως ο ίδιος επίσης μας πληροφορεί, η ίδρυση του φοιτητικού εστιατορίου, καθώς και η Ακαδημαϊκή Λέσχη, ικανοποιούσαν μία εκ των «*επειγουσών αναγκών του Εθνικού Πανεπιστημίου*», εκείνων που αποσκοπούσαν στη «*διάπλασιν του ήθους των φοιτητών*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 34). Την επιχειρηματολογία του ο Μ. Κατσαράς αντλούσε από την ιατρική επιστήμη που ο ίδιος θεράπευε (ήταν τακτικός καθηγητής της νευρολογίας και των φρενιτίδων νόσων) και εστίαζε, κυρίως, στη νευροφυσιολογική ανάπτυξη του ατόμου. Σημείωνε χαρακτηριστικά: «*Ο Έλλην ακαδημαϊκός πολίτης οφείλει να διαπλάση το πρόσθιον αυτού συνδετικόν κέντρον*», το οποίο εδράζεται «*εν ταις μετωπιαίαις έλιξι, και ιδίως εν τοις πυραμιδικού ψυχικούς κυτταρίσις της εν τω βάθει στοιβάδος αυτών· ακριβώς κατά τον χρόνον της φοιτήσεως συντελείται ο μελινισμός αυτού [του πρόσθιου συνδετικού κέντρου]*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 34-35). Για το λόγο αυτό, «*δέον κατ' ίδιον να διαιτάται τρόπον και εις ίδιον*

μεγαλοπρεπές ίδρυμα να διέρχεται τας ώρας της σχολής αυτού και μόνον μετά των συμφοιτητών και των καθηγητών αυτού να συναναστρέφεται» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 35).

Έτσι, με την πρωτοβουλία του Μιχαήλ Κατσαρά, συντάχθηκε ένα νέο νομοσχέδιο «περί ιδρύσεως Ακαδημαϊκής Λέσχης», «ευσύνοπτον»⁴ σε σχέση με το από τριετίας αντίστοιχο σχέδιο νόμου του Σπ. Λάμπρου. Σύμφωνα με αυτό, η Ακαδημαϊκή Λέσχη αποτελούσε παράρτημα του Πανεπιστημίου, διοικούμενη από τον πρύτανη και τη Σύγκλητο. Για τη συντήρησή της το νομοσχέδιο όριζε δεκάδραχμη ετήσια εισφορά των φοιτητών. Το σχέδιο αυτό δεν έφτασε ως τη Βουλή. Η μη υλοποίηση της Ακαδημαϊκής Λέσχης οδήγησε το Πανεπιστήμιο στη διάλυση του φοιτητικού εστιατορίου. Και αυτό γιατί, σύμφωνα με τον ισχυρισμό του Μ. Κατσαρά, η λειτουργία του εστιατορίου θεωρούνταν «αναποσπάστως συνδεδεμένην» με την Ακαδημαϊκή Λέσχη, κατά το πρότυπο λειτουργίας του εστιατορίου των αξιωματικών στη Στρατιωτική Λέσχη (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 36-37).

Η Ακαδημαϊκή Λέσχη τελικά έγινε, νομοθετικά και μόνο, πραγματικότητα, το επόμενο έτος, με το νόμο ΓΥΓ του 1909. Και αυτή τη φορά η Ακαδημαϊκή Λέσχη, ως πανεπιστημιακό ίδρυμα ελεγχόμενο άμεσα από το Πανεπιστήμιο, είχε ιδωθεί από την πλευρά του Αθήνησι, ως «ένωσις των φοιτητών [...] μάλλον αδελφικός σύνδεσμος, εν ω οι νέοι θα διδάσκονται τα μέλλοντα αυτών καθήκοντα», παρά «απλή ένωσις προς διασκεδάσεις, αγωνίσματα, εορτάς, και συναθροίσεις» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1912, σ. 31) και στεγασμένη σε «ίδιον μέγαρον», κατ' απόφαση της Συγκλήτου⁵. Ωστόσο, η λειτουργία της Ακαδημαϊκής Λέσχης, στηριγμένη στην «ιδιαιτέραν φορολογίαν», στην οποία, όπως ανέφερε ο πρύτανης του ακαδημαϊκού έτους 1909-1910, Νικόλαος Αποστολίδης, οι φοιτητές «εδέχθησαν να υποβληθώσι χάριν αυτής»⁶, δεν θα ξεκινήσει τη λειτουργία της παρά μόνο το 1922, μετά την ψήφιση του πανεπιστημιακού Οργανισμού (Παπαπάνου, 1970, σ. 123, 209).

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ

Στην κατηγορία αυτή των προνοιακών πολιτικών μπορεί κανείς να εντάξει όλες εκείνες τις μορφές των παροχών που διευκόλυναν τη φοίτηση και εν γένει τη διαβίωση των φοιτητών στην Αθήνα, στο φυσικό χώρο του Πανεπιστημίου. Σε τέτοιου είδους «ευκολίες» αποσκοπούσαν η μέριμνα για την ιατρική περίθαλψη των απόρων φοιτητών, η παροχή υποτροφιών από κληροδοτήματα του Πανεπιστημίου, καθώς και οι κάθε είδους εκπτώσεις τιμών είτε στα μέσα μεταφοράς, είτε σε «ψυχαγωγικά και διδακτικά κέντρα» και τέλος, οι προσπάθειες των πανεπιστημιακών αρχών για μείωση των εκπαιδευτικών τελών.

Ένας τομέας, στον οποίον το Πανεπιστήμιο είχε επιδείξει ευαισθησία, ήταν ο τομέας της ιατρικής περίθαλψης. Το 1905, η Ιατρική Σχολή αποδέχθηκε την πρόταση του πρύτανη Σπυριδώνα Λάμπρου, οι καθηγητές της Ιατρικής Σχολής να παρέχουν δωρεάν στους φοιτητές όλων των Σχολών «την ιατρικήν αυτών αρωγήν» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 31). Η οικονομική κάλυψη της ιατρικής περίθαλψης των φοιτητών τέθηκε ένα χρόνο μετά, όταν το Πανεπιστήμιο, ακολουθώντας το παράδειγμα ξένων χωρών, ζήτησε από την Κυβέρνηση Γεώργιου Θεοτόκη, να επιτραπεί στη Σύγκλητο η είσπραξη «ολίγων τινών δραχμών» από τους φοιτητές, ώστε να επιτευχθεί «η δωρεάν και αξιοπρεπής νοσηλεία και θεραπεία των πασχόντων φοιτητών»⁷, αίτημα που όμως δε έτυχε της κυβερνητικής υποστήριξης.

Επί της πρυτανείας, επίσης, του Σπ. Λάμπρου (1904-1905) λήφθηκαν μέτρα για την παροχή «ευκολιών και εκπτώσεων τιμών» στους φοιτητές, προκειμένου να καταστεί «ευχερεστέρα η επίσκεψις των ελληνικών χωρών και η φοίτησις εις ψυχαγωγικά και διδακτικά κέντρα»⁸. Έτσι, εκπτώσεις στην τιμή του εισιτηρίου δίνονταν στους φοιτητές από την «Εταιρεία των σιδηροδρόμων Αττικής», από τη «Νέα ατομοπλοϊκή εταιρεία», από τον «Όμιλο εκδρομών». Ανάλογες διευκολύνσεις, με σημαντικές εκπτώσεις για τους φοιτητές, γίνονταν από το Βασιλικό θέατρο⁹, από το Δημοτικό θέατρο, από το φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός» για την παρακολούθηση διαλέξεων, από το «Ωδείο Αθηνών», από την «Πανελλήνια σκοπευτική εταιρεία», από το «Ζωολογικό κήπο». Τέλος, «χάριν ευκολίας των φοιτητών», όπως ανέφερε ο

Σπ. Λάμπρος, τοποθετήθηκε από τη Διεύθυνση των ταχυδρομείων στο Πανεπιστήμιο γραμματοκιβώτιο «*τακτικώς λειτουργούν*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 31).

Άλλες οικονομικές διευκολύνσεις, οι οποίες αφορούσαν στην αποστολή αποφοίτων του Πανεπιστημίου στην Εσπερία, προκειμένου να συνεχίσουν και να συμπληρώσουν τις σπουδές τους, παρέχονταν με πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου από τα περισεύματα των κληροδοτημάτων. Η απόφαση αυτή λήφθηκε από τη Σύγκλητο το ακαδημαϊκό έτος 1905-1906, όταν η Φιλοσοφική Σχολή, «*βλέπουσα τας εσαυτής τάξεις αδιαλείπτως αραιουμένας διά του θανάτου ή εξασθενουμένας υπό της ηλικίας*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 35), ζήτησε από τον πρότανη του Πανεπιστημίου, Γεώργιο Χατζιδάκι, καθηγητή της Σχολής αυτής (της Φιλοσοφικής), «*την επείγουσα πλήρωσιν των αναγκών αυτής τούτων*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 36). Έτσι, η Σύγκλητος αποφάσισε ότι τα περισεύματα των κληροδοτημάτων που είχαν δημιουργηθεί, αφού είχαν εκτελεστεί από την πλευρά του Πανεπιστημίου, όλες οι υποχρεώσεις που όριζαν οι σχετικές διαθήκες, «*χρησιμεύσει του λοιπού εις ένα και μόνον σκοπόν*», στην αποστολή διδασκόντων της Φιλοσοφικής και της Φυσικομαθηματικής και «*αριστοβάθμιων προλυτών*» της Θεολογικής Σχολής, μέσω δημοσίου διαγωνισμού, στην Εσπερία «*προς συμπλήρωσιν των σπουδών αυτών*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 36). Για την εφαρμογή αυτής «*της γενναίας αποφάσεως*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 36), όπως τη χαρακτήρισε ο Γ. Χατζιδάκις, προκηρύχθηκε τον Απρίλιο του 1906, δημόσιος διαγωνισμός για την αποστολή τριών φιλολόγων στην Εσπερία από τα περισεύματα του κληροδοτήματος Σφογγόπουλου. Εστάλησαν εντέλει δύο «*εκ των αρίστων τροφίμων*» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 36) του Εθνικού Πανεπιστημίου στη Γερμανία, ο Αθανάσιος Μπούτουρας για τη σπουδή της μέσης και νέας ελληνικής γραμματολογίας και γλώσσας και ο Εμμανουήλ Πεζόπουλος για την αρχαία ελληνική φιλολογία¹⁰.

Ιδιαίτερη ευαισθησία επέδειξε το Πανεπιστήμιο και ως προς τα πρόσθετα «*φροντιστηριακά*» εκπαιδευτικά τέλη, τα οποία επιχείρησε να θεσπίσει η Κυβέρνηση Γ. Θεοτόκη, το 1908, επιδιώκοντας σημαντική αύξηση των εσόδων του δημόσιου ταμείου¹¹. Στις 24 Νοεμβρίου 1908, ο δεύτερος κατά σειρά υπουργός Παιδείας της Κυβέρνησης, Σπυρίδων Στάης, κατέθεσε στη Βουλή το νομοσχέδιο «*περί ανωτέρου διδακτικού προσωπικού εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω, της εν αυτώ διδασκαλίας, της διαρκείας των σπουδών και των εξετάσεων των φοιτητών*» (Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής, 1908, σ. 139-140). Το νομοσχέδιο αυτό καθόριζε εκτός από τα «*εξεταστικά τέλη*» και τα λεγόμενα «*φροντιστηριακά τέλη*» για τις φροντιστηριακές ασκήσεις (50 δραχμές ετησίως). Κατά τη συζήτηση των διατάξεων αυτών του νομοσχεδίου, η Σύγκλητος δήλωσε την αντίθεσή της για το «*φροντιστηριακό τέλος*», αποφασίζοντας να προτείνει τη διαγραφή του¹². Για δυσχέρεια στη φοίτηση «*των απόρων προ πάντων φοιτητών*» της ελεύθερης αλλά και της υπόδουλης Ελλάδας, είχε κάνει λόγο και η Φιλοσοφική Σχολή (Συνεδρίαση Φιλοσοφικής Σχολής της 3/2/1909. Π.Σ.Φ.Σ. 1904-1914, σ. 138). Στη συνεδρίαση της Σχολής στις 3 Φεβρουαρίου του 1909, ο Νικόλαος Πολίτης, θεώρησε αναγκαία την παροχή ευκολιών στους φοιτητές, οι οποίοι «*διά πολλών δαπανών επιβαρύνονται*» (ό.π., σ. 137), χρησιμοποιώντας ως συγκριτικό επιχείρημα δεδομένα από τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια: «*Εις τα ξένα Πανεπιστήμια τα τέλη είναι ελάχιστα και πλείσταί άλλαι ευκολίαι παρέχονται εις τους σπουδαστάς, εις τα γαλλικά δε Πανεπιστήμια πλην των πολλών ευκολιών και οδηγία ακόμη εκδίδονται προς ευκολίαν εν γένει του βίου των σπουδαστών*» (ό.π., σ. 137). Στο θέμα αυτό, ο Σπ. Βάσης πρότεινε και την καθιέρωση βοηθημάτων, ως βραβείων για τους «*ευδοκιμούντας*» (ό.π., σ. 139) στα φροντιστήρια, χωρίς όμως, η Σχολή να λάβει σχετική απόφαση. Ο Μαργαρίτης Ευαγγελίδης μάλιστα κινδυνολόγησε σχετικά με την υποβολή των εκπαιδευτικών τελών, των διδάκτρων και των αποδείξεων, τα οποία θα καταστούσαν δυσχερή τη διαμονή των φοιτητών στην Αθήνα «*ώστε πας γονεύς θα σκεφθή πολύ διά να στείλη εδώ τα τέκνα του ίνα σπουδάσωσι, και θα προτιμά να στείλη ταύτα εις την Ευρώπην ή μάλλον εις Τουρκικά Πανεπιστήμια, άτινα σήμερον με την μεταπολίτευσιν θα ιδρύση βεβαίως η Τουρκία*» (ό.π., σ. 135-136). Ένας άλλος καθηγητής της Φιλοσοφικής, ο γλωσσολόγος Γεώργιος Χατζιδάκης στη συνεδρίαση της Συγκλήτου στις 9 Ιουνίου 1909, συνδέοντας τα φροντιστηρικά τέλη με την

υποχρέωση των φοιτητών να ακροούνται όλους τους καθηγητές και καλώντας τη Σύγκλητο να αποφασίσει πόσες αποδείξεις οφείλει να λαμβάνει ο φοιτητής, είχε κάνει λόγο για «άτοπον φορολογία των πτωχών φοιτητών» (Συνεδρίαση ΛΗ΄, 9/6/1909. Π.Σ. 1907-1909, σ. 476).

Τα παραπάνω ζητήματα αποτέλεσαν αιτούμενα του ίδιου του Πανεπιστημίου, τα οποία είτε υλοποιήθηκαν από τον πανεπιστημιακό θεσμό, είτε παρέμειναν στο στάδιο των επιθυμιών και των ατυχών εγχειρημάτων. Μπορεί κανείς να τα εντάξει σε μία ευνοϊκή πολιτική ή θα λέγαμε «πρώιμη» προνοιακή πολιτική του Πανεπιστημίου υπέρ των φοιτητών του, σε μία περίοδο όπου το ελληνικό Δημόσιο δεν είχε ακόμη εμφανίσει τις ποιοτικές του εξάρσεις, όπως τις χαρακτήρισε ο Γεώργιος Δερτιλής, ξεκινώντας να λειτουργεί μετά το 1910 («παρά την οποιαδήποτε μη αποτελεσματικότητα και τον αυταρχισμό που προσιδιάζουν σε οποιοδήποτε κράτος») ως «ένας πρώιμος και, σε πολλά σημεία, πρωτοποριακός μηχανισμός κρατους προνοίας» (Δερτιλής, 1996).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Δερτιλής, Γ. Β. Από τον δεσποτισμό στη δημοκρατία. *Το Βήμα*, 15/12/1996.

Εθνικόν Πανεπιστήμιον. (1907). *Τα κατά την Πρυτανείαν Σπυρ. Π. Λάμπρου τακτικού καθηγητού της Γενικής αρχαίας ιστορίας πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1904-1905*. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου.

Εθνικόν Πανεπιστήμιον. (1908). *Τα κατά την Πρυτανείαν Νικολάου Γ. Πολίτου τακτικού καθηγητού της Μυθολογίας και της Ελληνικής αρχαιολογίας πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1906-1907*. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου.

Εθνικόν Πανεπιστήμιον. (1909). *Τα κατά την Πρυτανείαν Μιχαήλ Κ. Κατσαρά, πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1907-1908*. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου.

Εθνικόν Πανεπιστήμιον. (1912). *Τα κατά την Πρυτανείαν Νικολάου Χ. Αποστολίδου, πρυτανεύσαντος κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1909-1910*. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού.

Λάππας, Κ. (2004). *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε.

Παπαπάνου, Κ. (1970). *Χρονικό-Ιστορία της ανωτάτης μας εκπαίδευσως*. Αθήνα: Έκδοση Αμερικανικού Κολλεγίου θηλέων Αθηνών (Pierce College).

Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής. (1908). Γ΄ σύνοδος της ΙΗ΄ βουλευτικής περιόδου. Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου.

Πρακτικά Συγκλήτου (Π.Σ.) 1905-1907, τ. 22.

Πρακτικά Συγκλήτου (Π.Σ.) 1907-1909, τ. 23.

Πρακτικά Συνεδριάσεων Φιλοσοφικής Σχολής (Π.Σ.Φ.Σ.) 1904-1914, τ. 9.

¹ Η πρώτη λειτουργία της φοιτητικής λέσχης έγινε το 1874-1875 από μία ομάδα φοιτητών, με πρωτεργάτη τον τότε φοιτητή της Νομικής Σχολής Γεώργιο Ι. Αντωνόπουλο. Ο τελευταίος προχώρησε στην επανασύστασή της το 1894 με την επωνυμία «Λέσχη των Φοιτητών». Η λέσχη αυτή πέρασε λίγο μετά στην κηδεμονία του Πανεπιστημίου και μετονομάστηκε σε «Λέσχη Ακαδημαϊκή». Η συμμετοχή της στα επεισόδια κατά του καθηγητή Ιουλίου Γαλβάνη οδήγησε στο κλείσιμό της με απόφαση της Συγκλήτου το Μάιο του 1897 (Λάμπας, 2004, σ. 577-587).

² Για το ακαδημαϊκό προφίλ των καθηγητών αυτών δεν παρέχει πληροφορίες στη λογοδοσία του ο Σπ. Λάμπρος. Μόνο για τον Αντώνιο Συρίγο, μας πληροφορεί ότι ήταν διδάκτωρ του Αθηναϊκού Πανεπιστημίου και μαθητής της Ecole Normale Supérieure (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 29-30).

³ Τα άλλα τρία σημαντικά ζητήματα για το Πανεπιστήμιο, ήταν η οικοδόμηση των ιατρικών κτιρίων, η ανέγερση μαιευτηρίου και η ψήφιση των πανεπιστημιακών νομοσχεδίων. (Συνεδρίαση Α', 21/9/1907. Π.Σ. 1905-1907, σ. 517).

⁴ Όπως το χαρακτήρισε ο ίδιος ο πρύτανης, Μιχαήλ Κατσαράς στη λογοδοσία του. (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1909, σ. 36).

⁵ το οποίο η Σύγκλητος αποφασίζει να κτισθεί στη θέση του παλαιού λογιστηρίου, προβαίνοντας στην κατεδάφιση του υπάρχοντος κτιρίου (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1912, σ. 30-31).

⁶ Ο ιδρυτικός νόμος προέβλεπε τη δεκάδραχη εισφορά των φοιτητών (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1912, σ.30).

⁷ Όπως ανέφερε ο πρύτανης, Γ. Χατζιδάκις, προς κάλυψη της ανάγκης ιατρικής περίθαλψης των φοιτητών, «πανταχού επιτρέπεται εις τα Πανεπιστήμια η είσπραξις παρ' εκάστου φοιτητού ολίγων τινών δραχμών» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 44-45).

⁸ Οι παροχές αυτές, ήταν σύμφωνες, όπως αναφέρει ο Σπ. Λάμπρος, «προς τα καθεστώτα εν τοις λοιποίς ευρωπαϊκοίς πανεπιστημίοις» (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 30).

⁹ Στο Βασιλικό θέατρο τα εισιτήρια πωλούνταν στους φοιτητές στο ήμισυ της αρχικής τους τιμής, γεγονός που έγινε με βασιλική διαταγή ύστερα από προσωπική παραίνεση του Σπ. Λάμπρου (Εθνικόν Πανεπιστήμιον, 1907, σ. 30-31).

¹⁰ Από τους δύο υποτρόφους, ο Εμμανουήλ Πεζόπουλος έγινε τακτικός καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής στον τομέα της εξειδίκευσής του, στην έδρα της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας, το 1922.

¹¹ Βλ. την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου «Περί ανωτέρου διδακτικού προσωπικού εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω, της εν αυτώ διδασκαλίας, της διαρκείας των σπουδών και των εξετάσεων των φοιτητών» (Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής, 1908, σ. 137-138).

¹² Η απόφαση της Συγκλήτου να μην υποβληθεί στους φοιτητές το 25δραχμο τέλος για τις φροντιστηριακές ασκήσεις κάθε εξαμήνου, είχε ληφθεί με πρόταση του Γ. Αγγελόπουλου, καθηγητή της Νομικής Σχολής (Συνεδρίαση ΙΕ', 29/12/1908. Π.Σ. 1907-1909, σ. 321).